

Вікторія Володимирівна Бузова,

заступник директора
з навчально-виховної роботи
Херсонського НВК «Дошкільний
навчальний заклад – загальноосвітня школа
I– III ступенів №15»,
м. Херсон, Україна

УДК 376-056.45

**РОЗВИТОК ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ
ЗАСОБАМИ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.**

Автор статті описує розвиток одарених учасників початкових класів в середніх навчальних закладах. Аналізує вплив інноваційних педагогічних технологій на ефективність навчально-виховного процесу з метою розвитку одареності. Розкриває якості особистості дитини, які дають можливість здійснювати пошук нестандартних способів вирішення інтелектуальних проблем розвитку. Звертає увагу читача на постійне підвищення кваліфікації вчителя в організації навчальної діяльності.

Ключевые слова: одаренность, инновационные технологии, образование, технологии.

The author of the article describes the development of gifted pupils of primary forms in secondary educational institutions and analyses the influence of innovation pedagogic technologies on the effectiveness of educational-training process with the aim of developing endowments. Moreover, the author uncovers personality qualities of a child, which give the opportunity to carry out a search of using non-standard means of solution intellectual problems of development. In addition, the author of the article pays reader's attention at constant improvement of teacher's professional skills in organisation of educational activity.

Key words: endowments, innovation technologies, education, technologies

Успішне вирішення завдань навчання, виховання та розвитку обдарованих дітей безпосередньо пов'язано з питанням удосконалення підготовки вчителів, які повинні: володіти певним обсягом знань про природу та сутність дитячої обдарованості; вміти спілкуватися з такими дітьми, організувати їх навчально-пізнавальну діяльність; намагатися бачити в кожному учні творчу індивідуальність.

Обдарованість дитини виявляється насамперед у творчій діяльності й зумовлюється її мотивацією до навчання, характерними віковими особливостями розвитку особистості. Ці процеси потребують від психологів і педагогів поглибленого вивчення психолого-педагогічних аспектів означених процесів.

Проблеми, пов'язані з розвитком в учнів молодших класів творчих здібностей та обдарувань розглядали О. Баранов [5], Д. Богоявленська, М. Бучін, І. Вільга, Ю. Гільбух, С. Заброцька, О. Загребельна [6; 8; 9; 10; 12; 13] та ін.

Технології, методи та прийоми організації діяльності з обдарованими учнями досліджували Г. Апостолова, Г. Балл, С. Бражников, І. Дементьева, А. Калашнікова [2; 3; 7; 11; 14] та ін. На їхню думку, для технологій, що мають сприяти формуванню спеціальних умінь та навичок, типів мислення, характерними є суб'єкт-суб'єктна взаємодія учасників навчально-виховного процесу, оригінальність змісту завдань, інтеграція навчального і виховного впливів

на особистість, продуктивність, вироблення адекватної «Я-концепції» та самооцінювання [1].

Метою нашої статті є визначення умов розвитку обдарованих учнів початкових класів та аналіз впливу окремих освітніх технологій на ефективність означеного процесу.

На сучасному етапі група дослідників (Дж. Гілфорд, Г. Гарднер, Р. Стернберг, Дж. Рензулі, С. Марленд та ін.), якими розроблено теоретичні концепції обдарованості, не прийшла до єдиної висновку щодо повного і точного визначення феномену «обдарованість». Так, психолог Дж. Рензулі вважає, що «обдарованість – це результат поєднання трьох характеристик: 1) інтелектуальних здібностей, що перевищують середній рівень; 2) творчого підходу, 3) наполегливості» [15]. Так, А. Шведел і Р. Стернберг вважають, що обдарованість дорослої людини пов'язана з досвідом раннього дитинства і пропонують розглядати концепцію обдарованості як властивості, що формуються поступово [19].

У визначенні сутності поняття «обдарованість дітей» ми поділяємо думку М. Левітова, який вважав, що стосовно учнів молодших класів – це діяльність, унаслідок якої здійснюється щось нове, оригінальне, що відображає індивідуальну спрямованість особистості [5]. Таким чином, нахили до обдарувань можна розглядати як комплекс властивостей та якостей особистості, що дають змогу здійснювати пошук,

використовуючи нестандартні засоби, розв'язувати інтелектуальні проблеми з установкою на відкриття нового чи невідомого. Головною метою діяльності навчального закладу є створення сприятливих умов для максимального розкриття обдарованості та реалізації творчих нахилів дітей, а саме:

- проведення навчальних занять з використанням елементів інтерактивного навчання та комп'ютерної техніки, творчих, тематичних, індивідуальних завдань, спрямованих на розширення та поглиблення знань;
- розроблення та використання домашніх диференційованих завдань творчого характеру;
- організація поглибленого вивчення предметів (державна та іноземна мови);
- проведення індивідуальних занять з метою систематичної підготовки учнів до участі в інтелектуальних конкурсах, турнірах, олімпіадах;
- залучення дітей до виховних позаурочних занять творчого спрямування.

До того ж, вчителям необхідно постійно підвищувати професійну майстерність в організації діяльності з обдарованими учнями, ефективно використовувати результати педагогічної діагностики, розуміти її сутність, застосовувати технології розвивального навчання, вести пошук оптимальних засобів індивідуалізації навчально-виховного процесу. Вчитель надає перший імпульс розвитку обдарованого учня, створюючи морально-психологічні умови для його продуктивної навчальної діяльності, створює позитивно зорієнтовану популярність, збуджує внутрішні імпульси для інтелектуальної діяльності [1].

Обдаровану дитину іноді порівнюють з «губкою», що поглинає різноманітну інформацію та відчуття [3]. Сприймаючи та реагуючи на оточуюче, така дитина виявляє надмірне захоплення через емоційні реакції, інтелектуальні заняття, суперництво з братами й сестрами, протистояння дорослим. Така дитина зазвичай надмірно рухлива, невгамовна, особливо чутлива до почуттів, звуків, дотиків, запахів тощо [7]. Прагнення обдарованих учнів дослідити навчальний матеріал, знайти логіку є такою ж важливою рисою, як і здатність усвідомлювати альтернативні рішення.

Учитель відіграє суттєву роль у процесі розвитку дитини. Нелегко знайти правильний індивідуальний підхід до учнів, у яких сильніше і яскравіше, ніж в інших, виявляються ознаки розумової обдарованості. Під час діяльності з такими учнями важливо уникати крайнощів, а також не потрібно надмірно втручатися у становлення інтелектуальних здібностей. Однак не можна забувати, що розвиток дитини потребує особливої уваги та підтримки. Завдання вчителя, як зазначає З. Хоменко, полягає в «пробудженні та вихованні власної активності молодшої людини, її пізнавальних і творчих потреб, створення атмосфери здорової конкуренції, що сприятиме зростанню інтересу до предмета і бажанню оволодіти знаннями, розширенню знань з певної теми» [18].

У своїй праці «Навчання обдарованих дітей у звичайному класі» С. Вайнбрenner пропонує вчи-

телям технологію навчання обдарованих у класах із змішаними здібностями [19]. Відомо, що обдаровані діти програмовий матеріал здебільшого вивчають самотійно, що спричиняє втрату інтересу до активної діяльності під час навчання. Суть технології полягає в підвищенні мотивації навчально-пізнавальної діяльності обдарованих учнів на заняттях. Це передбачає, що вони працюватимуть більш продуктивно і матимуть бажання відвідувати навчальний заклад. Тому методи навчання обдарованих дітей мають відповідати рівню інтелектуального та соціального розвитку і віковим можливостям учнів. Це допомагатиме вчителю здійснювати своєчасне виявлення варіантів розвитку здібностей дитини. Учитель початкової ланки має виявляти повагу до бажань дітей самотійно працювати, стримуватися від втручання у процес творчої діяльності, надавати свободу вибору, заохочувати навчальну діяльність над виконанням творчих завдань, уникати будь-якого тиску, організовувати безпосереднє спілкування учнів, а не лише обдарованих. Важливо також бути доброзичливим і чуйним, знати психологічні особливості обдарованих дітей, розуміти їхні потреби та інтереси, мати високий рівень інтелектуального розвитку, широке коло інтересів та вмінь, а також бути готовим до перегляду власних поглядів та постійного самовдосконалення [17].

Складниками технології розвитку обдарованих учнів у змішаному учнівському колективі є такі методи. Так, на початку вивчення теми з метою ознайомлення вчителя з навчальними потребами обдарованих дітей можна провести декілька складних вправ, перш ніж виконувати решту завдань. Якщо учні успішно їх виконають, то здобувають рівень «А», після чого дозволяється використати час, що залишився, для заняття тим видом діяльності, який на їхню думку, є цікавіший і потрібніший, звісно, під контролем учителя. Цей метод можна використовувати на будь-яких навчальних заняттях (математиці, мові, читанні), метою яких є закріплення вмінь та навичок, а також під час вивчення правил, понять.

Другим методом цієї технології є ущільнення навчальної програми, адже обдаровані діти швидше засвоюють програмний матеріал, ніж їх однолітки і в них часто залишається вільний час після передчасного виконання завдань. Тому учням можна запропонувати «відкупувати» шкільний час, який вчителі планують відвести для вивчення нового матеріалу [15]. Перед тим як розпочати ущільнення, потрібно визначити здібності, якими наділені певні учні і довіряти досягненням, які вони здобули самотійно. Потім необхідно розв'язати проблему, як використовувати «вільний час», щоб це не стало тягарем для обдарованих дітей, однокласників або вчителя. Програма може бути ущільнена у тих її частинах, де учні мають міцні знання, вміння та навички.

З розвитком обдарованої дитини пов'язують технологію використання навчально-творчих завдань, у процесі розв'язання яких учні створюють певний творчий продукт/продукцію [16]. Творчий продукт/

продукція – це оформлений результат діяльності учня (наприклад, написання оповідань, казок, віршів, створення малюнків, виробів тощо). Для створення такого продукту в учнів мають бути розвинені такі вміння, як: *упредметнення* (стоїть посеред хати: чотири ноги, одна голова – стіл); *протиставлення* (біле, а не сніг, солодке, а не мед – цукор); *порівняння* фокальних об'єктів (ознаки випадкових об'єктів переносяться на той, що має бути вдосконалим); *придумування* тощо.

Завдання, які пропонують учням, повинні бути спрямовані не лише на відпрацювання правила або алгоритму, а й містити такі компоненти, що вимагають здогадки, нестандартного підходу, творчого мислення тощо. З цією метою бажано запропонувати учням завдання, що мають декілька рівноцінних і загальноприйнятих вирішень. Їх виконання дає змогу учню розвивати творчий підхід, самостійно приймати рішення стосовно використання того чи іншого прийому або засобу тощо. Завдяки цьому, в учнів поступово виробляється творчий стиль діяльності, здійснюється розвиток уяви, формується здатність втілювати задуми в реальність.

Ефективність діяльності щодо розвитку обдарованих в учнів молодших класів передбачає також створення емоційної, доброзичливої атмосфери у процесі виконання ними будь-яких творчих завдань; організацію діяльності учнів з розв'язання творчих завдань з опорою на власні інтереси, потреби, потенційні можливості, здібності тощо; пробудження в кожного учня дослідницької активності, поглиблення інтересу до творчої діяльності, спонукання до успішних дій та досягнення поставленої навчальної мети.

Таким чином, щоб сприяти розвитку обдарованих дітей, навчально-виховний процес має бути насичений творчою діяльністю, що забезпечувала б цілковите задоволення їхніх потреб, надавала б максимальну свободу для творчого саморозвитку, пробуджувала прагнення досягти успіху. Адже переживання успіху викликає позитивне ставлення до творчої діяльності, сприяє набуттю певного життєвого досвіду, навичок самостійної діяльності та поведінки, більш чіткого усвідомлення навчальної мети та завдань щодо її втілення. Унаслідок цього з ранніх шкільних років у дітей формується свідоме прагнення до самоосвіти, самовдосконалення, самоаналізу, набуття відповідних умінь та навичок щодо творчого розв'язання проблем, тобто поступово здійснюється становлення тих властивостей і якостей, які є складниками обдарованості особистості.

Використані літературні джерела

1. *Анджейчак А.* Психолого-педагогічні умови формування творчої особистості дитини в освітньо-виховних закладах [текст] / А. Анжейчак // Обдарована дитина. – 2000. – № 5. – С. 8–13.

2. *Апостолова Г. В.* Робота з обдарованими дітьми [текст] / Г. В. Апостолова // Обдарована дитина. – 2006. – № 1. – С. 12.

3. *Балл Г. О.* Про визначальні характеристики здібностей і принципи їх врахування у навчально-виховній роботі [текст] / Г. О. Балл // Психологія. – Київ : Дніпро, 1992. – Вип. 32.

4. *Банько Н. В.* Развиваем творческое мышление младших школьников [текст] / Н. В. Банько, Л. И. Сечина, Г. И. Отачук // Педагогічна скарбниця Донеччини. – 1998. – № 2.

5. *Баранов А. А.* Развитие творческих способностей у младших школьников в изобразительной и игровой деятельности [текст] / А. А. Баранова // Развитие творческих способностей студентов и школьников на занятиях изобразительным искусством: межвуз. сб. науч. трудов. – Ростов-на-Дону, 1986. – С. 115–123.

6. *Богоявленская Д. Б.* Пути к творчеству [текст] / Д. Б. Богоявленская. – М. : Знание, 1981. – 96 с.

7. *Бражников С. Н.* Диагностика одаренности: проблемы и подходы [текст] / С. Н. Бражников // Одаренный ребенок. – 2008. – № 2. – С. 38–49.

8. *Бучін М. С.* Інтелектуальна активність і розвиток учнів [текст] / М. С. Бучін // Психологічні засади гуманізації загальної середньої освіти. – Рівне : ГПХВ «Світанкова зоря», 1995. – С. 30–36.

9. *Вільга І.* Врахування сталих індивідуальних рис особистості як аспект гуманізації навчання і виховання [текст] / І. Вільга // Педагогіка і психологія. – 1998. – № 2. – С. 61–67.

10. *Гильбух Ю. З.* Внимание: одаренные дети [текст] / Ю. З. Гильбух. – М. : Знание, 1991. – 90 с.

11. *Дементьева І. П.* Програма роботи з обдарованими дітьми [текст] / І. П. Дементьева // Обдарована дитина. – 2007. – № 6. – С. 7.

12. *Заброцька С. Г.* Обдарованість-риса тільки обраних? [текст] / С. Г. Заброцька // Обдарована дитина. – 2007. – № 5. – С. 48.

13. *Загребельна О. О.* Дослідження проявів інтелектуальної та творчої обдарованості: теоретичний аналіз [текст] / О. О. Загребельна // Обдарована дитина. – 2008. – № 8. – С. 63.

14. *Калашнікова А. М.* Робота з обдарованими дітьми [текст] / А. М. Калашнікова // Обдарована дитина. – 2007. – № 2. – С. 23.

15. *Рензулли Дж.* Модель обоготворяющего школьного обучения [текст] / Дж. Рензулли, О. Рис // Основные концепции одаренности и творчества / под ред. Д. Б. Богоявленской. – М., 1997.

16. *Соловйова В. С.* Творчі завдання для обдарованих дітей [текст] // Поч. навч. та виховання. – 2008. – № 22–24.

17. *Сухомлинський В. О.* Сто порад учителю: вибрані твори в 5-ти т. – Київ : Радянська школа. – 1976. – Т. 2.

18. *Хоменко З. І.* Психологічні особливості роботи вчителя з обдарованими дітьми [текст] / З. І. Хоменко. – С. 26–29.

19. На заметку учителю: стратегии обучения одаренных [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.central.edu>. – Загл. с экрана.